

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԵՐԻՏՅԱՆԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՎԱԾ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Հայ մշակավոր պատմաբան Ալեքսանդր Դավթի Երիցյանը ծնվել է 1841 թ. հոկտեմբերի 24-ին, Թիֆլիսում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է նախ ներսիսյան, ապա Երիցփոխյանի գիշերօթիկ դպրոցում: 1854 թ. ընդունվել է գիմնազիա, սակայն հիվանդության պատճառով հեռացել է նախավերջին դասարանից:

Ա. Երիցյանը աշխատել է Թիֆլիսի զանազան հիմնարկներում: Սկզբում ծառայել է պետական պալատում, հետո՝ նահանգական կառավարչական դիվանատանը, այնուհետև մասնակցել է հնագիտական հանձնաժողովի աշխատանքներին, իսկ 1869 թ. աշխատել է փոխարքայության գլխավոր վարչությանում: Ռուս-թուրքական պատերազմի ժամանակ (1877—1878) նշանակվել է Հոռուս-Մելիքովի ու Շելկովնիկովի հատուկ հանձնարարությունների պաշտոնակատար: Պատերազմի ավարտից հետո Ա. Երիցյանն աշխատանքի է անցել պետական կալվածքների մինիստրությունում, 1884—1885 թթ. մասնակցել է Անդրկովկասի գյուղացիների տնտեսական դրության ուսումնասիրությանը, իսկ 1888 թ. հիվանդության պատճառով թողել է պաշտոնը և նրվիրվել գիտությանը: Մահացել է 1902 թ. փետրվարի 21-ին:

Ա. Երիցյանը թողել է գրական հարուստ ժառանգություն՝ նվիրված Անդրկովկասի և Հայաստանի պատմական անցյալին ու փր ապրած ժամանակաշրջանին: Գիտական ուսումնասիրություններին զուգընթաց նա լույս է ընծայել նաև արժեքավոր փաստաթղթեր, որոնք նպաստում են երկրամասի ժողովուրդների, հատկապես հայոց պատմության մի շարք կարևոր հարցերի լուսաբանմանը:

Ցավոք, Ա. Երիցյանի դրական ամբողջ ժառանգությունը մեզ չի հասել: Նրա արխիվի մի մասը կորել է, մի մասն էլ ոչնչացել է 1917—1921 թթ.: Այնուհանդերձ, նրա աշխատությունների մեծ մասը պահպանվել է: Ստորև հրապարակում ենք Ա. Երիցյանի տպագրված աշխատությունների ցանկը, որը կարող է հիմք ծառայել լիակատար մատենագիտության ստեղծման համար:

Ա. Ս. ՀԱՄԲԱՐՅԱՆ:

1. Բարի խորհուրդներ, Թիֆլիս, 1860:
2. Նամակ խմբագրությանը, «Մեղու Հայաստանի», 1860, № 25:
3. Եզրպատգոց ճարտարապետությունը, «Մեղու Հայաստանի», 1860, № 32:
4. Քրիստոնեական կրոնի ներգործությունը բարոյականության վրա, «Մեղու Հայաստանի», 1860, № 44:
5. Սեր առ մեքենա ի Միացյալ Նահանգս, «Մեղու Հայաստանի», 1860, № 48:
6. Մտքեր, «Մեղու Հայաստանի», 1860, № 49:
7. Երկրագործությունը և աստղալից՝ երկինքը. ժամանակը և երկրային տարածությունը, «Կռունկ հայոց աշխարհի», 1861, № 2:
8. Տիեզերաստեղծագործություն, «Կռունկ հայոց աշխարհի», 1861, № 12, էջ 199—212:
9. Ահավասիկ Կովկասարնակ ազգայնաց վիճակի վրա նախընթաց թվով խոստացված տեղեկություններ, «Մասիս», 1862, №№ 565—567:
10. Օրսիրում ելած, «Կռունկ», 1862, փետրվար:

11. Ձրոսարան, «Մեղու Հայաստանի», 1863, № 5:
12. Աղղալին, «Մեղու Հայաստանի», 1863, № 21:
13. Թիֆլիսու հայկական թատրոնը, «Մեղու Հայաստանի», 1863, № 38:
14. Պարոն խմրագիր, «Մեղու Հայաստանի», 1866, № 12:
15. Ընթերցարան հայ երեխաների համար, Թիֆլիս, 1866:
16. Վաճառական, Թիֆլիս, 1866—1868:
17. Հարդո խմրագիր, «Մեղու Հայաստանի», 1872, № 52:
18. Զեյվա (Ղարաշալ), «Մեղու Հայաստանի», 1873, № 11:
19. Տաճկահայաստանի հայոց իրավունքները և նոցա սահմանադրությունը (պատմական տեսություն), «Փոքր», 1876, № 1:
20. Հայերի մասնակցությունը Ռուսաստանի Անդրկովկասում արած տիրապետությունների մեջ, «Փոքր», 1877—1878, № 1:
21. Նյութեր ներսես Ե-ի կենսագրության համար, Թիֆլիս, 1877:
22. Մի երես Կարնո նորագույն պատմությունից, «Փոքր», 1879, № 1:
23. Բողոքականությունը Տաճկական Հայաստանում, «Փոքր», 1879, № 2:
24. Մահացուցակ (Եանիկ Արամյան), «Փոքր», 1879, № 6:
25. Թիֆլիսի հայը և նոցա վիճակագրությունը, «Փոքր», 1879, № 10:
26. Ստեփանոս Նազարյանցը և նրա գրական գործունեությունը, «Փոքր», 1879, № 11, 1880, № 1:
27. Ժենեռալ Հովհաննես Լազարյանը Կարինում, «Փոքր», 1879, № 11:
28. Ա. Դ. Մորգան, «Փոքր», 1880, № 1:
29. Մեծ աշխատակից «Մեղու Հայաստանի» լրագրի պարոն քաղաքացի, «Մեղու Հայաստանի», 1880, № 6:
30. Ին Տաճկական Հայաստանում որբան հայ կա, «Փոքր», 1880, №№ 6—7:
31. Խաչատուր Արուվյանի կենսագրության համար Նյութեր, «Փոքր», 1880, №№ 8—9:
32. Թոնդրակյան հայք մեր օրերում, «Փոքր», 1880, № 10:
33. Ռուսիո հայոց վիճակագրությունը, «Փոքր», 1881, № 2:
34. Դարձյալ Ստ. Նազարյանցի գրական գործունեության մասին, «Փոքր», 1881, №№ 5—6:
35. Պատմական տեսություն հայ տպագրության մինչև 19-րդ դարը, «Մեղու Հայաստանի», 1881, № 6:
36. Մանկական «Ծագողները» Հայաստանում, «Արձագանք», 1881, № 39:
37. Մատենախոսություն, «Արձագանք», 1882, № 2:
38. Նախկին Հայաստանի ուսումնասիրությունը, «Արձագանք», 1882, № 8:
39. Բարեգործությունը հայոց մեջ, «Արձագանք», 1882, №№ 10—17:
40. Վրաց թագավորական տան վերջին շատավիդը, «Արձագանք», 1882, № 12:
41. Նամակ խմրագրությանը, «Արձագանք», 1882, № 16:
42. Ս. Երուսաղեմը և հայք, «Արձագանք», 1882, № 18:
43. Հայ պարբերական հրատարակությունները, «Արձագանք», 1882, № 21:
44. Արսեն Սուրբիանի, «Արձագանք», 1882, № 28:
45. Ռուսահայոց դպրոցների վիճակագրությունը, «Արձագանք», 1883, № 27:
46. Վենետիկի Մխիթարյանը, «Արձագանք», 1883, №№ 35—44:
47. Ղազար Փարպեցի և ոյ. Խալաթյան, «Արձագանք», 1883, №№ 47, 51:
48. Հայը և գիտությունը, «Արձագանք», 1884, № 5:
49. Համառոտ տեսություն ներկա տաճկահայոց, «Արձագանք», 1884, № 8:
50. Բիրլիական ընկերությունները և նրա հայ գործակատարները, «Արձագանք», 1884, № 15:
51. Ռուսիայի վասնակցությունը ս. էյմիածնի կաթողիկոսների ընտրության խնդրում, «Արձագանք», 1884, №№ 19—24:
52. Ներսես Շնորհալու ճառը յուր կաթողիկոսական օձման օրը, «Արձագանք», 1885, № 19:
53. Թե ինչպես է կատարվում հայոց վեհափառ կաթողիկոսների ս. օծումը, «Արձագանք», 1885, № 19:
54. Ին ինչպիսի հարգանքներ է ցույց տված ռուսաց տերությունը հայոց կաթողիկոսներին, «Արձագանք», 1885, № 20:
55. Մի առաջարկություն, «Արձագանք», 1885, № 21:
56. Ազուֆ պ. Բերժե, «Արձագանք», 1886, № 4:

57. Մանր նյութեր հայոց պատմության համար, «Արձագանք», 1888, № 1:
58. Քերոքե Պատկանյան, «Արձագանք», 1889, № 13:
59. Տեր-Գարրիել Պատկանյան, «Արձագանք», 1889, № 15:
60. Դարձյալ բացվելիք գրադարանի մասին, «Արձագանք», 1889, № 45:
61. Վաղը նոր տարի, «Արձագանք», 1889, № 49:
62. Կարին (Արզրում), «Արձագանք», 1890, № 2:
63. Կարս բերդաքաղաքը, «Արձագանք», 1890, № 3:
64. Նամակ խմբագրությանը, «Արձագանք», 1890, № 14:
65. Ռուսաց «Կավկազ» լրագրի առիթով, «Արձագանք», 1890, № 23:
66. Ս. Միվոնօբնենք, «Արձագանք», 1890, № 29:
67. Նյութեր հայոց պատմության համար, «Արձագանք», 1890, № 29:
68. Ուղևորություն ի Տաճկահայաստան (բաղվածքներ), «Արձագանք», 1890, № 36:
69. Գրիգոր Արծրունու և նրա քսանհինգ տարվա գրական գործունեության առիթով, Թիֆլիս, 1890:
70. Գրիգոր Արծրունի, Թիֆլիս, 1890:
71. Տիկին Աղավնի Ապրու, «Արձագանք», 1891, № 3:
72. Մարկոս Աղաբեկյան, «Արձագանք», 1891, № 17:
73. Տեր-Հովսեփ ավագ քահանա Օրբելի, «Արձագանք», 1891, № 28:
74. Գրավաճառ Գասպար, «Արձագանք», 1891, № 36:
75. Նամակ խմբագրությանը, «Արձագանք», 1892, № 31:
76. Մատենախոսություն, «Արձագանք», 1892, № 123:
77. Սահակ եպիսկոպոս հապայան լուսավորապետ ս. Հակովբյանց վանանց նրուաղեմ, «Արձագանք», 1892, № 32:
78. Վերտալինի առիթով, «Արձագանք», 1892, № 46:
79. Ալեքսանդր Ա կաթողիկոս հայոց անիրավացի ամբաստանված, «Արձագանք», 1892, №№ 80—84:
80. Աղաբեկյան Սարգիս էֆենդի, «Արձագանք», 1892, № 150:
81. Թիֆլիսցի հոսրության Գասպար երգիչը, «Արձագանք», 1893, № 8:
82. Հայ երիտասարդի երազը, «Արձագանք», 1893, № 9:
83. Նորընտիր կաթողիկոսների ուղևորությունը դեպի ս. էջմիածին և ռուսաց տիրապետության մատուցած հարգանքները, «Արձագանք», 1893, № 69:
84. Գրիգոր Գ. Մսերյան Զմյուռնացի, «Արձագանք», 1893, № 103:
85. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսությունը և Կովկասի հայրը 19-րդ դարում, մասն Ա (1800—1832), Թիֆլիս, 1894, մասն Բ, 1895:
86. Խաչատուր Արշակունի ամուսնությունը, «Արձագանք», 1894, № 123:
87. Ռուսիո օգոստոսափառ կայսրի ցույց տված ընդունելությունը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսներին, «Արձագանք», 1895, №№ 63—65:
88. Մի նոր գյուտ հայոց լրագրության պատմության համար, «Արձագանք», 1895, № 87:
89. Իշխան Սիմոն—Արամելիք—Լազարյանը ս. էջմիածնում, «Արձագանք», 1895, № 120:
90. Հայոց էֆենդիներ և նրա գույակությունները, «Արձագանք», 1896, № 1:
91. Հիսունամյա հայոց լրագրությունը Ռուսաստանում, «Արձագանք», 1896, № 5:
92. Ներսես Ե Աշտարակեցու մտածած հայ ամսագիրը, «Արձագանք», 1896, № 18:
93. Համբարձում էնֆիաճյանց, «Արձագանք», 1896, № 33:
94. Ռուսական ինքնակալների թագադրության եկեղեցական ծիսակատարությունը, «Արձագանք», 1896, № 54:
95. Հնից և նորից (Հաղորդում և տեղեկություններ Խ. Արշակունի, Ս. Նաղարյանցի, Ներսես V-ի, Հովսեփ եպիսկոպոս Շահխաթունյանի, Հաշտարխանի առաջնորդ Քաղեոս արքեպիսկոպոսի, բժշկապետ Հարություն Հովհաննիսյանի և այլոց մասին), «Արձագանք», 1896, №№ 86—135:
96. Հնից և նորից (Նյութեր ազգային պատմության համար, ս. էջմիածնի սինոդի առաջին պրոկուրոր Թովմա Ղորղանյան, Ստեփան Մանգինյան ու երկրորդ պրոկուրոր էջմիածնի սինոդի), «Արձագանք», 1896, №№ 90—96:
97. Փորձ հայոց թատրոնի պատմության, «Արձագանք», 1896, № 147:
98. Նամակ «Մշակ»-ի խմբագրությանը, «Արձագանք», 1896, № 151:

99. Շնորհավոր ձնունդ և հայտնություն, «Արձագանք», 1897, № 21:
100. Հարյուր տարվա համախոսական վճիռ Թիֆլիսի Մոդնու եկեղեցու, «Արձագանք», 1897, №№ 4—11:
101. Ինֆլյուենց աղետը՝ 100 տարի առաջ, «Արձագանք», 1897, № 6:
102. Ժանտախտի անցյալը մեր երկրում, «Արձագանք», 1897, №№ 13 և 16:
103. Ներսես V կաթողիկոսը ընական մահվամբ վախճանվեցավ, թե դեղակուր եղավ, «Արձագանք», 1897, № 17:
104. Ներսես V կաթողիկոսը ընական մահվամբ վախճանվեցավ, թե դեղակուր եղավ, «Արձագանք», 1898, № 2:
105. Կոմս Լոռի-Մելիքյանի տոհմաբանության առթիվ, «Արձագանք», 1898, № 2:
106. Հանգուցյալ նախարար Կոմս Հովհաննես Դ. Դեկանյանցը և նրա տոհմական ծագումը, «Արձագանք», 1898, № 2:
107. Ի պատիվ նախատնական անվանակոչության վեհափառ և սրբազնագույն կաթողիկոսի ամենայն հայոց Ս. Ս. Մկրտչի Ա, «Արձագանք», 1898, № 4:
108. Պատմություն 75-ամյա գոյության Ներսիսյան հայոց հոգևոր դպրոցի, որ ի Թիֆլիս (1824—1899), հ. Ա, (1824—1850), Թիֆլիս, 1898:
109. Исторический очерк торговых путей в древнем Закавказье (см. «Сборник сведений о Кавказе», т. I, Тифлис, 1871).
110. «Кавказская старина» (ежемесячный журнал, исторический, археологический, этнографический и библиографический), Тифлис, 1872.
111. История армянской сцены, «Кавказ», № 51—61.
112. Историческое и современное положение армянской женщины в связи с нравственностью армян (публичная лекция, читанная в Тифлисе в феврале 1874 г.), Тифлис, 1874.
113. Чума в Закавказье (исторический очерк), Тифлис, 1879.
114. Опыт статистического очерка народонаселения Турецкой Армении, Тифлис, 1881.
115. Материалы для описания Турецкой Армении (Эрзерумский вилайет), Тифлис, 1881.
116. Опыт нравственной статистики в Тифлисе. «Новое обозрение», 1885, № 364—368.
117. Указатель сочинений, имеющих отношение к изучению экономического быта государственных крестьян Закавказского края (см. «Материалы для изучения экономического быта государственных крестьян в Закавказском крае», т. I, стр. XIII, Тифлис, 1885).
118. Экономический быт государственных крестьян Казахского уезда Елисаветпольской губернии (см. «Материалы...», т. II), Тифлис, 1886.
119. Экономический быт государственных крестьян Борчалинского уезда Тифлисской губернии (см. «Материалы...», т. VII), Тифлис, 1889.
120. Восточные анекдоты, «Новое обозрение», 1890, № 2267—2380.
121. Из нашей старины, «Новое обозрение», 1890, № 2403—2453.
122. Мирование в Эчмиадзине, «Новое обозрение», 1890, № 2334.
123. Католицизм в Грузии, «Новое обозрение», 1891, № 2502—2695.
124. О значении присяги у закавказских христиан, «Новое обозрение», 1891, № 2602.
125. История холерных эпидемий в Закавказье, Тифлис, 1892.
126. Исторические справки, «Новое обозрение», 1897, № 4665—4777.
127. Патриарх всех армян Нерсес V и князь Михаил Семенович и княгиня Елисавета Ксавериевна Воронцовы, в их частной переписке с гремя портретами и приложениями, Тифлис, 1898.
128. Грузинский наследник царевич Давид Георгиевич, «Кавказский вестник», 1900, № 1.
129. Первоначальное знакомство армян с северо-восточной Русью до воцарения Дома Романовых в 1613 г., «Кавказский вестник», 1901, № 12.
130. О землетрясениях на Кавказе и в Передней Азии, «Кавказский вестник», 1902, № 3.
131. Карсская область, «Բանբեր Հայաստանի արխիվներ», 1964, № 3, էջ 40—55:

БИБЛИОГРАФИЯ ТРУДОВ АЛЕКСАНДРА ЕРИЦЯНА

А. С. АМБАРЯН

Р е з ю м е

Александр Ерицян (Ерицов) (1841—1902) оставил большое литературное наследие. Наряду с научными исследованиями он опубликовал также ценные исторические документы и материалы. К сожалению, часть его трудов была уничтожена и потеряна в 1917—1922 гг., но большая часть опубликована и сохранена. Его работы помогают разработке истории закавказских народов вообще и армянского народа в частности. Впервые публикуемый список трудов Ерицяна послужит основой для составления их полной библиографии.